

תמונת מצב חברתית

2001

ד"ר שלמה סבירסקי
אתי קונור-אטיאס

א ד ו ה א כ ר מ
C E N T E R

INFORMATION ON EQUALITY AND SOCIAL JUSTICE IN ISRAEL
מידע על שוויון וצדק חברתי בישראל

מרכז אדוה

הוועד המנהל

ד"ר יוסי דהאן, יו"ר
גב' גילברט פינקל (מ.א.), גזברית
ד"ר איסמעיל אבו-סעד
ד"ר ניצה ברקוביץ
ד"ר יוסי יונה
פרופ' אורן יפתח-אל
פרופ' יוברט לו-יון
ד"ר ריקי סויה
ד"ר יצחק ספורטא
ד"ר רחל קלוש
ד"ר אורי רם

ועדת הביקורת

עו"ד עובדיה גולסטני
ד"ר דני פילק

מרכז אדוה נתמך על-ידי

הקרן החדשה לישראל

NOVIB

The Jacob and Hilda Blaustein Foundation

הדו"ח הזה הוכן בעזרת מענקים של

The Ford Foundation

MAZON: A Jewish Response to Hunger

תוכן העניינים

- 7 ..... צמיחה כלכלית: בישראל ובעולם
- 8 ..... צמיחה כלכלית ואי-שוויון: הצמיחה היטיבה בעיקר עם העשירונים העליונים
- 9 ..... צמיחה כלכלית ואי-שוויון: העשירונים העליונים הגדילו את חלקם בעוגת ההכנסות
- 10 ..... אי-שוויון: לפי עדה ולאום
- 11 ..... אי-שוויון: גברים ונשים
- 12 ..... אי-שוויון: הקפיצה בהכנסות המנהלים הבכירים
- 13 ..... אי-שוויון: מדיניות ההטבות למעסיקים
- 14 ..... אי-שוויון: רוב הישראלים משתכרים פחות מהשכר הממוצע
- 15 ..... אי-שוויון: שליש מהמשפחות משתכרות ברמה של קו העוני
- 16 ..... אי-שוויון: מפת האבטלה
- 17 ..... מדיניות הצמצום התקציבי והגידול באי-שוויון
- 18 ..... מערכת החינוך: רוב הנוער הישראלי אינו זוכה בתעודת בגרות
- 19 ..... מערכת החינוך: רק מיעוט מגיע לקו הסיום
- 20 ..... מערכת החינוך: לא כל תעודות הבגרות שוות
- 21 ..... מערכת החינוך: אי-שוויון חריף באוניברסיטאות
- 22 ..... מערכת הבריאות: שחיקה במימון הציבורי ועלייה בתשלומי חולים
- 24 ..... מערכת הבריאות: היתרון של העשירון העליון גדל
- 25 ..... מערכת הסיוע הממשלתי לדיור: שחיקה מתמשכת במשכנתאות
- 26 ..... פנסיה: האי-שוויון מלווה את הישראלים גם בגיל זיקנה
- 27 ..... פנסיה: אי-שוויון גם בדור הבא של הקשישים

החוברת תמונת מצב חברתית 2001, מציגה מגמות חברתיות וכלכליות מרכזיות בישראל בשני העשורים האחרונים.

בשני העשורים האלה ידעה ישראל צמיחה כלכלית גדולה, שבעקבותיה הצטרפה לקבוצת הארצות המפותחות בעולם. אלא שפירות הצמיחה התחלקו בתוך ישראל באופן מאוד לא שוויוני: שכבה דקה, יחסית, של ישראלים ידעה גידול חד בהכנסות וברמת החיים, מחינוך ועד לדיור, ואילו כשני שלישים מן הישראלים נהנו מן הצמיחה הרבה פחות: כשני שלישים מן השכירים משתכרים פחות מן השכר הממוצע, וכשני שלישים מבני הנוער עדיין אינם זוכים בתעודת בגרות העומדת בדרישות הקבלה של האוניברסיטאות.

נתונים אלה מעידים על הצורך במדיניות חברתית-כלכלית עקבית ומתמשכת, שמטרתה להעלות את רמת החינוך ואת רמת ההכנסה של רוב הישראלים. כידוע, לא זאת הייתה מדיניות ממשלות ישראל בעת האחרונה: נהפוך הוא – כל הממשלות, מימין ומשמאל כאחד, העניקו יד חופשית למגזר העסקי, נטו להשיל מעל עצמן אחריות והטילו אחריות גוברת לחינוך, לבריאות ולרווחה על משקי הבית – שרובם נשענים על הכנסה נמוכה.

השנה, על רקע העימות הצבאי המתמשך והמיתון הכלכלי המחרף, החליטה הממשלה לצמצם ב-2002 את תקציבי החינוך, הבריאות וקצבאות הביטוח הלאומי, על מנת להגדיל את תקציב הביטחון ואת תקציב תשתיות התחבורה. הממשלה בחרה שלא לשקול חלופות אחרות למימון צרכי השעה, כגון הטלת מלווה מיוחד לפי גובה ההכנסה, או הורדת שכר הבכירים בזרועות השלטון השונות.

יש המצדיקים החלטות אלה בטענה שהעימות הצבאי ו/או המיתון הכלכלי מחייבים "פסק זמן" מן הניסיונות להתמודד עם האי-שוויון. טענה זאת אינה מתיישבת עם העובדה שאין "פסק זמן" בתהליכים הכלכליים והחברתיים המעצבים את האי-שוויון: אין "פסק זמן" בתשלום המשכורות (הבלתי שוות) ואין "פסק זמן" בפעילות בתי הספר (הבלתי שווים). כיוון שכך, הגישה של "נטילת פסק זמן" נותנת יד, למעשה, להעמקת האי-שוויון.

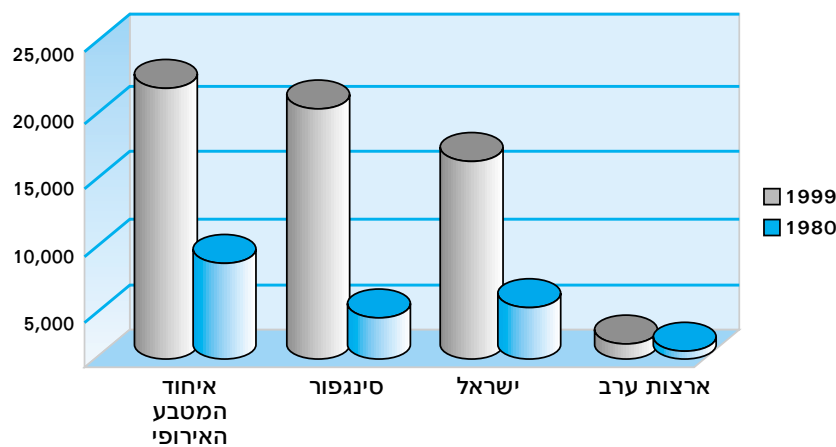
צמיחה כלכלית: בישראל ובעולם

בשני העשורים האחרונים צמח המשק הישראלי מאוד, וישראל הצטרפה אל קבוצת הארצות בעלות תוצר לנפש גבוה.

המדד המקובל לצמיחה הוא הגידול בתמ"ג (תוצר מקומי גולמי) לנפש; דהיינו, סך הסחורות והשירותים שנוצרו במהלך שנה נתונה בתחומי המדינה, מחולק במספר התושבים. ב-1980 היה התמ"ג לנפש בישראל 5,612 דולר; ב-1999 הוא עמד על 16,531 דולר, מעט יותר מהתמ"ג לנפש ב-1998.

התמ"ג לנפש בישראל מציב אותה בקבוצת הארצות המפותחות. עם זאת, התמ"ג לנפש בישראל עדיין נמוך בהשוואה לארצות איחוד המטבע האירופי, אליהן אנו שואפים להידמות. הצמיחה בישראל מרשימה מאוד בהשוואה לשכנותיה, מצרים, סוריה וירדן, אך יש ארצות כדוגמת סינגפור, שצמיחתן הייתה גדולה בהרבה.

תמ"ג לנפש, בישראל ובעולם, 1980 ו-1999
בדולרים

איחוד המטבע האירופי	סינגפור	ישראל	ארצות ערב	
9,381	5,095	5,612	771	1980
22,321	21,236	16,531	1,403	1999

הערה: ארצות ערב - מצרים, ירדן וסוריה.

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך The World Bank, World Development Indicators, 2001, Tables 2.1, 4.2.

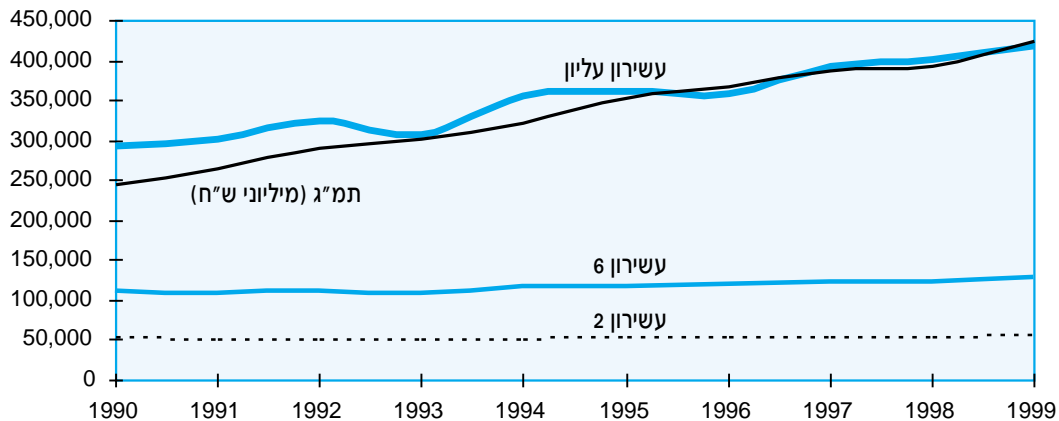
צמיחה כלכלית ואי-שוויון: הצמיחה היטיבה בעיקר עם העשירונים העליונים

צמיחה היא דבר טוב. אך צמיחה כשלעצמה אינה מבטיחה שכולם ייהנו מן הטוב במידה שווה.

פירות הצמיחה של המשק הישראלי בעשור האחרון התחלקו באופן לא שוויוני: ההכנסות של העשירון העליון עלו בקו מקביל לקו הצמיחה, בעוד שההכנסות של העשירונים האמצעיים והנמוכים השתנו אך במעט.

תמ"ג והכנסה למשק בית בישראל, 1990 – 1999

בחישוב שנתי, במחירי 2000

הערות:

1. ההכנסה למשק בית היא הכנסה שנתית ברוטו למשק בית.
2. יש לשים לב לכך שהתמ"ג נמדד במיליוני ש"ח, בעוד שההכנסה למשק בית נמדדת בש"ח. בלוח, קו התמ"ג וקו ההכנסה של העשירון העליון חופפים, אך התמ"ג אינו זהה להכנסת העשירון העליון, שכן מדובר ביחידות מדידה שונות.
3. בדרך-כלל נוהגים להציג את התוצר הגולמי לנפש, ולא את התוצר הכללי (כך עשינו גם אננו, בעמוד הקודם). כאן בחרנו להציג את התוצר הכללי, כדי להמחיש את החפיפה שבין הצמיחה של המשק ובין הגידול בהכנסות של העשירון העליון.

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן הלמ"ס), שנתון סטטיסטי לישראל, שנים שונות; הלמ"ס, סקר הכנסות, שנים שונות.

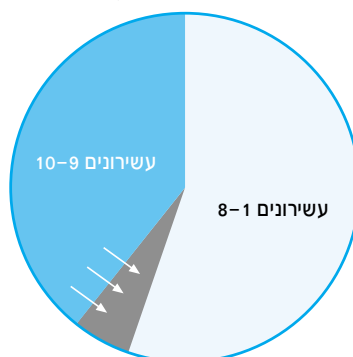
צמיחה כלכלית ואי-שוויון: העשירונים העליונים הגדילו את חלקם בעוגת ההכנסות

בשנת 1990, העשירון העליון קיבל פי 8.9 מן העשירון התחתון; בשנת 1999, העשירון העליון קיבל פי 11.8 מן העשירון התחתון. שני העשירונים העליונים הגדילו את חלקם בעוגת ההכנסות, בעוד שחלקם בעוגה של שאר העשירונים קטן.

עוגת ההכנסות, 1990 – 1999

חלקם של שני העשירונים העליונים עולה, חלקם של שאר העשירונים יורד

הכנסות של משקי בית

חלקו של כל עשירון בעוגת ההכנסות של משקי הבית, 1990 – 1999

הכנסות של משקי בית

הכנסה ממוצעת לעשירון ב-1999 בש"ח, מחירי 2000	שינוי	1999	1990	עשירון
34,853	3.4%	27.8%	24.4%	עשירון 10
20,684	0.6%	16.5%	15.9%	עשירון 9
15,905	ללא שינוי	12.7%	12.7%	עשירון 8
12,931	-0.4%	10.3%	10.7%	עשירון 7
10,729	-0.6%	8.6%	9.2%	עשירון 6
8,997	-0.6%	7.2%	7.8%	עשירון 5
7,489	-0.6%	6.0%	6.6%	עשירון 4
6,102	-0.6%	4.9%	5.5%	עשירון 3
4,756	-0.6%	3.8%	4.4%	עשירון 2
2,963	-0.3%	2.4%	2.7%	עשירון 1

הערות:

- נתוני העשירונים חושבו על פי הכנסתם החדשית הממוצעת ברוטו של משקי בית שבראשם עומד שכיר.
  - הכנסה כספית ברוטו למשק בית - כל ההכנסות הכספיות השוטפות ברוטו של משק הבית, לפני תשלומי החובה.
- מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל, שנים שונות; הלמ"ס, סקר הכנסות, שנים שונות.

אי-שוויון: לפי עדה ולאום

האי-שוויון בין ישראלים בני מוצא שונה עמוק ומושרש. הכנסותיהם של ערבים אזרחי ישראל הן הנמוכות ביותר; יתרה מזאת, מאז 1995 הן מצויות ברידה, יחסית לממוצע. הכנסותיהם של יהודים מזרחים גבוהות מעט יותר; הן עלו בעשור האחרון, ואף התרחקו במעט מאלה של הערבים, אך הפער בינן ובין הכנסותיהם של אשכנזים נשאר קבוע; הכנסותיהם של יהודים אשכנזים הן הגבוהות ביותר, מעל אלה של שתי הקבוצות האחרות. ב-1999, שכיר אשכנזי השתכר פי 1.5 משכיר מזרחי ופי 2 משכיר ערבי.

הכנסה חודשית מעבודה של שכירים עירוניים, 1990 – 1999 אשכנזים, מזרחים, ערבים

הבסיס: שכירים - סך הכל = 100

שנה	שכירים סך הכל	ילידי ישראל לאב יליד אירופה או אמריקה	ילידי ישראל לאב יליד אסיה או אפריקה	ערבים ואחרים
1990	100	125	81	75
1991	100	125	85	77
1992	100	127	84	74
1993	100	129	89	75
1994	100	132	87	76
1995	100	140	89	72
1996	100	146	92	72
1997	100	137	91	72
1998	100	139	94	71
1999	100	139	92	66

הערות:

1. שכיר - כל נסקר/ת שהייתה לו/ה הכנסה כלשהי מעבודה בשלושת החודשים שלפני ביקור הפוקד.
  2. הכנסה מעבודה - הכנסות משכר עבודה של פרטים שכירים.
- מקור: הלמ"ס, סקר הכנסות, שנים שונות.

אי-שוויון: גברים ונשים

האי-שוויון בין גברים ונשים בישראל עמוק ומושרש גם הוא. השכר של נשים לחודש עבודה עמד ב-1999, בממוצע, על 60% משכר הגברים; השכר של נשים לשעת עבודה עמד ב-1999, בממוצע, על 81% משכר הגברים.

שכר נשים וגברים, לחודש ולשעה, 1990 ו-1999

בש"ח, במחירי 2000

שנה	מין	שכר בש"ח	שכר הנשים כ- % משכר הגברים
לחודש	גברים	6,618	
	נשים	3,758	57%
1999	גברים	7,833	
	נשים	4,714	60%
לשעה	גברים	35.1	
	נשים	27.6	79%
1999	גברים	40.5	
	נשים	32.6	81%

הלוח מציג את הבדלי השכר בין גברים לנשים לפי חודש ולפי שעה. נשים רבות עובדות במשרה חלקית, דבר המסביר חלק מן ההפרש הגבוה (40%) בשכר לפי חודש בינו ובין הגברים. נתוני השכר לפי שעה מראים כי גם כאשר יחידת זמן העבודה זהה, עדיין יש הפרש של 19% בין שכר של גברים ושכר של נשים.

הערות:

1. הכנסה ברוטו לחודש - הכנסה כספית ברוטו היא הכנסה מכל מקומות העבודה שבהם הועסקה הנסקרת/ת בשלושת החודשים האחרונים, כולל שעות נוספות.
  2. הכנסה ברוטו לשעה - חלוקת הכנסה התלת-חודשית בסך שעות העבודה בשלושת החודשים (ר' למ"ס, סקר הכנסות 1996, עמ' 46).
- מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקר הכנסות, שנים שונות.

אי-שוויון: הקפיצה בהכנסות המנהלים הבכירים

חלקם של העשירונים העליונים בעוגת ההכנסות גדל, בין השאר, כתוצאה מזינוק חד כלפי מעלה בהכנסות של שכבת המנהלים במגזר העסקי.

עלות השכר הממוצעת של המנהלים הבכירים ב-580 החברות הנסחרות בבורסה הגיעה ב-2000 ל-1.38 מיליון ש"ח בשנה, או 115 אלף ש"ח בחודש.

עלות השכר השנתית הממוצעת של מנהל בחברה הכלולה ברשימת "תל-אביב 100" (100 החברות הגדולות בבורסה) הגיעה ב-2000 ל-3.26 מיליון ש"ח, או 272 אלף ש"ח בחודש. בנוסף על השכר, מנהל חברה הנסחרת ברשימת "תל אביב 100" החזיק (ב-1999) בממוצע אופציות בשווי של 10.2 מיליון ש"ח. חבילת התגמול למנהל בכיר הגיעה, אם כן, לכ-13.4 מיליון ש"ח בשנה.

בהשוואה לשכר הממוצע במשק ולשכר המינימום, עלות השכר של המנהלים הבכירים בחברות הבורסאיות קפצה כלפי מעלה בתוך זמן קצר:

ב-1994, עלות שכר המנהלים הייתה גבוהה מהשכר הממוצע במשק פי 13; ב-2000 - פי 17.

ב-1994, עלות השכר של המנהלים הבכירים הייתה גבוהה משכר המינימום פי 30; ב-2000 - פי 40.

עלות שכר המנהלים הבכירים בהשוואה לשכר הממוצע במשק ולשכר המינימום,

1994 ו-2000

2000	1994
פי 40 משכר המינימום	פי 30 משכר המינימום
פי 17 מהשכר הממוצע	פי 13 מהשכר הממוצע

ראוי לציין כי עלות השכר של המנהלים הבכירים בישראל (רשימת "תל אביב 100") בשנת 1998, הייתה גבוהה יותר מאשר באנגליה, יפאן וגרמניה.

חברה המונפקת בבורסה נדרשת על פי חוק לפרסם את עלות השכר של חמשת עובדיה הבכירים. החוק אינו מחייב לפרסם את שמות הבכירים, רק את שכרם. עיתון גלובס (19.4.2000; 3.5.2001) פירסם את הנתונים שבעמוד זה על-פי תשקיפי החברות הבורסאיות.

אי-שוויון: מדיניות ההטבות למעסיקים

ממשלות ישראל מיטיבות עם השכבה המבוססת במישור העסקי. למשל, מס חברות, שהוא מס ההכנסה המוטל על רווחי חברות, ירד מ-61% ב-1986 ל-36% ב-1996. מדובר במס שהכניס ב-2000 לקופת המדינה כ-20 מיליארד ש"ח - כ-14% מסך הכנסות המדינה ממסים.

מיסוי מעסיקים בישראל, 1986 - 2001

באחוזים

2001/1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990	1989	1988	1987	1986	
36	37	38	39	40	41	43.5	45	45	45	61	% מס חברות על רווחים לא מחולקים
4.93	4.93	7.35	7.35	7.35	7.35	9.35	10.85	10.85	10.85	15.65	% דמי ביטוח לאומי - המעסיק
0	0	0	0	0	3	4	4	4	4	7	% מס מעסיקים מגזר פרטי

מקור: דו"ח מינהל הכנסות המדינה, שנים שונות.

האוצר מתאר את הורדת מס החברות בעשור האחרון ככורח המציאות, לאור העובדה שמס זה ירד במדינות שישאל סוחרת איתן. בפועל, במשך כל אותה תקופה, היו מדינות שבהן שיעור מס החברות היה גבוה מאשר בישראל: למשל, גרמניה, קנדה, יפן, איטליה וצרפת.

רמת ההשתתפות של תעשיין ישראלי במימון הביטוח הלאומי והוצאות רווחה אחרות של עובדיו נמוכה בהשוואה בינלאומית: פחות מאשר בארצות האיחוד האירופי.

(U.S. Department of Labor, Bureau of Labor Statistics, September 2001).

יתרה מזאת, רמת ההשתתפות של המעסיקים במימון הביטוח הלאומי של העובדים נמצאת בירידה: ב-1989, שילמו מעסיקים בענף התעשייה עבור "הוצאות עבודה נוספות" (ביטוח לאומי, קרנות תגמולים וכיו"ב) סכום השווה ל-23.9% משכר העובד/ת; ב-2000 ירד השיעור ל-19% (הלמ"ס, מדדי תעשייה, שנים שונות).

אי-שוויון: רוב הישראלים משתכרים פחות מהשכר הממוצע

בעוד ששכר המנהלים הבכירים זינק כלפי מעלה, רוב הישראלים משתכרים פחות מהשכר הממוצע במשק. כאשר מדברים על השכר הממוצע במשק, התחושה הרווחת היא שמדברים על השכר שרוב הישראלים מקבלים. למעשה, השכר הממוצע במשק הוא ממוצע של כל ההכנסות, גם הגבוהות מאוד וגם הנמוכות מאוד. רוב הישראלים משתכרים פחות מהשכר הממוצע: ב-1999, 72.8% מהישראלים השתכרו שכר ממוצע ומטה; 63% קיבלו פחות מ-75% מהשכר הממוצע. בינואר 2001, השכר הממוצע עמד על 6,964 ש"ח לחודש.

השכר של השכירים בישראל יחסית לשכר הממוצע במשק

1999 – 1993

באחוזים, בממוצע לשנה

שכירים המקבלים עד שכר מינימום	שכירים המקבלים עד חצי מהשכר הממוצע	שכירים המקבלים עד 75% מהשכר הממוצע	שכירים המקבלים עד השכר הממוצע	ס"ה השכירים המקבלים שכר ממוצע ומטה	שכירים המקבלים פעמיים השכר הממוצע	שכירים המקבלים פי שלוש ויותר מן השכר הממוצע	
33.5	10.5	16.4	11.6	72.0%	19.1	8.9	1993
38.4	10.9	15.2	10.2	74.7%	17.0	8.3	1995
33.7	8.2	15.0	10.8	67.7%	20.4	11.8	1997
40.0	6.9	15.6	10.3	72.8%	17.5	9.7	1999

מקורות: המוסד לביטוח לאומי, ממוצעי שכר והכנסה לפי יישוב ולפי משתנים כלכליים שונים, ז'ק בנדלק, שנים שונות; נתון לשנת 1999 נמסר על ידי מר ז'ק בנדלק, המוסד לביטוח לאומי.

אי-שוויון: שלישי מהמשפחות משתכרות ברמה של קו העוני

עבור מספר גדל והולך של ישראלים, שוק העבודה אינו מבטיח עוד רמת חיים מינימלית. בשני העשורים האחרונים גדל מספר הישראלים, שהכנסתם מעבודה מציבה אותם בקו העוני או מתחתיו.

בין השנים 1979 ו-1999, שיעור המשפחות העניות לפי הכנסתן (לפני קבלת קצבאות הביטוח הלאומי ותשלומי החובה), גדל מ-27.9% ל-32.2%;

שיעור הנפשות העניות לפי הכנסתן גדל מ-23.8% ל-31.2%;

שיעור הילדים העניים לפי הכנסת הוריהם גדל מ-23.1% ל-36.7%.

תחולת העוני בקרב משפחות, נפשות וילדים, לפני תשלומי קצבאות הביטוח הלאומי ומיסים ישירים, 1979-1999

באחוזים

שנה	משפחות (%)	נפשות (%)	ילדים (%)
1979	27.9	23.8	23.1
1980	28.1	24.2	23.4
1981	28.8	24.1	22.2
1982	29.8	25.0	24.1
1983	29.5	24.0	21.7
1984	30.7	25.6	23.5
1985	31.3	26.3	24.3
1988	32.6	28.0	27.9
1989	33.0	28.0	27.8
1990	34.3	30.4	31.4
1991	35.1	31.2	30.9
1992	34.7	31.4	32.6
1993	34.6	31.2	33.0
1994	34.2	31.3	34.5
1995	33.8	31.1	35.2
1996	34.3	30.3	33.4
1997	33.2	31.4	35.5
1998	32.8	31.5	36.7
1999	32.2	31.2	36.7

מקור: המוסד לביטוח לאומי, סקירה שנתית, שנים שונות.

קו העוני בישראל מוגדר כהכנסה בגובה של 50% מהשכר החציוני - רמת השכר שמחצית האוכלוסייה מקבלת פחות ממנה והמחצית האחרת מקבלת יותר ממנה.

בקרב השכירים בישראל, שיעור המשפחות העניות לפי הכנסתן גדל מ-21.0% ב-1989 ל-34.8% ב-1999 (המוסד לביטוח לאומי, סקירה שנתית, שנים שונות).

אי-שוויון: מפת האבטלה

הקיפאון בצמיחה שאפיין את מרבית המחצית השנייה של שנות ה-90, והמיתון החריף בשנה האחרונה, הרחיבו מאוד את שורות המובטלים והמובטלות.

האבטלה פוגעת בעיקר בחלקים היותר חלשים של האוכלוסייה בישראל. האבטלה גבוהה ביישובים ערביים יותר מאשר ביישובים יהודיים, בעיירות פיתוח יותר מאשר ביישובים מבוססים, בקרב נשים יותר מאשר בקרב גברים – ובקרב נשים ערביות יותר מאשר בקרב נשים יהודיות. האבטלה פוגעת באלה שמערכת החינוך לא העניקה להם השכלה ראויה. היא פוגעת גם בצעירים, שעדיין לא הספיקו לקנות אחיזה בשוק העבודה.

הלוח שלהלן מציג נתונים מחודש יולי 2001 על דורשי עבודה, לפי יישוב, כפי שנמסרו לנו על ידי שירות התעסוקה. דורשי עבודה הם מי שפנו ללשכות העבודה של שירות התעסוקה. רבים אינם פונים – אם מפני שאין בקרבם לשכת עבודה, אם מפני שפניהם הושבו ריקם פעמים רבות, אם מפני שהם מעריכים כי אין להם סיכויים למצוא עבודה ואם מסיבות אחרות. לכן, מספר המובטלים בפועל גבוה ממספר דורשי העבודה. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מפרסמת נתונים על בלתי מועסקים, המעניקים תמונה מדויקת יותר של היקף האבטלה. בחרנו להציג את הנתונים על דורשי העבודה, מכיוון שהם מתפרסמים לפי יישוב, ועל כן הם מאפשרים לראות את ההבדלים בין יישובים ערביים ליישובים יהודיים כמו גם הבדלים פנים-יהודיים, בין עיירות פיתוח לבין יישובים מבוססים.

שיעור דורשי עבודה לפי יישוב, יולי 2001

באחוזים, לפי סדר יורד

שם היישוב	שיעור דורשי עבודה	מגאר	10.8	טבריה	8.5	ג'ולס	6.1	נווה אפרים	3.8
ממוצע ארצי	6.4	קרית מלאכי	10.8	כרמיאל	8.4	טייבה	6.1	רמת גן	3.8
עילוט	26.8	מצפה רמון	10.7	מגדל העמק	8.4	נס ציונה	5.7	אזור	3.6
עין מאהל	23.6	אשדוד	10.6	נתיבות	8.3	בנימינה	5.6	גבעתיים	3.6
כפר מנדא	23.0	דבוריה	10.5	גן יבנה	8.2	מזכרת בתיה	5.6	גני תקווה	3.6
לקיה	22.1	ערד	10.5	בני עי"ש	8.0	קרני שומרון	5.4	חולון	3.5
ביר אל מכסור	21.3	באקה אל-גרביה	10.4	ראמה	8.0	אילת	5.3	כפר סבא	3.5
ערוער	21.1	מעלה עירון	10.4	חורפיש	7.8	פרדסיה	5.3	הרצליה	3.4
כאבול	20.8	אום אל-פחם	10.3	בת חפר	7.7	יהוד	5.1	רעננה	3.3
אעצם	19.8	בסמ"ה	10.2	עתלית	7.7	מעלה אדומים	5.1	להבים	3.2
כסיפה	19.8	כפר יאסיף	10.2	ג'סר א-זרקא	7.6	צור יגאל	5.1	רמת השרון	3.0
חורה	19.7	עילבון	10.0	זמר	7.6	אורנית	5.0	עומר	2.9
תמרה	19.6	קרית ים	9.9	קרית ביאליק	7.6	אבו גוש	4.9	אפרתה	2.8
אבו רביעת	19.3	באר שבע	9.8	כפר יונה	7.5	בקעתה	4.9	כוכב יאיר	2.6
אבו קרינאת	18.6	רינה	9.8	צפת	7.4	שערי תקווה	4.9	בית אל	2.4
בסמת טבעון	18.3	אופקים	9.7	קרית מוצקין	7.4	אלפי מנשה	4.8	מגדל שמש	2.3
בועינה-נוג'ידאת	17.5	מג'ד אל-כרום	9.7	נשר	7.3	מודיעין עילית	4.8	מכבים רעות	2.2
דיר חנא	16.3	שדרות	9.7	יבנה	7.1	תל מונד	4.8	כפר קאסם	1.8
יפיע	16.1	כסרא-סמיע	9.6	פריזיס	7.1	בית דגן	4.7	רמת אפעל	1.8
שפרעם	15.4	אבו סנאן	9.5	רכסים	7.1	גבעת זאב	4.7	סביון	1.7
אעבלין	15.2	עספיא	9.5	לוד	7.0	גבעת שמואל	4.7	טירה	1.6
ג'דידה מכר	15.2	אלעד	9.4	גדרה	6.9	קלנסווה	4.7	ג'לג'וליה	1.3
תל שבע	15.2	מעלות תרשיחא	9.4	חיפה	6.9	אבן יהודה	4.6	כרמי יוסף	1.2
נצרת	14.8	טירת הכרמל	9.3	נהריה	6.9	בית ים	4.6	כפר חב"ד	1.0
טובא-זוגריה	14.6	דלית אל כרמל	9.2	כרכור	6.8	רמת ישי	4.6	כפר שמריהו	0.4
מסעודין אל עזאמה	14.4	קרית ארבע	9.2	פרדס-חנה – כרכור	6.7	קיסריה	4.5		
רהט	14.4	חצור הגלילית	9.1	אור יהודה	6.7	ראשון לציון	4.5		
סח'נן	14.3	נצרת עילית	9.1	זרזיר	6.7	שוהם	4.5		
ירוחם	14.0	קצרין	9.1	יאנוח-ג'ת	6.7	תל אביב-יפו	4.5		
דימונה	13.9	אור עקיבא	9.0	נתניה	6.7	קרית טבעון	4.4		
כפר כנא	13.0	בית שאן	9.0	ראש העין	6.7	ביתר עילית	4.3		
אשקלון	12.8	טרעאן	9.0	אריאל	6.6	זכרון יעקב	4.3		
שעב	12.8	נחף	9.0	רמלה	6.6	פתח תקווה	4.3		
אבו רקיית	12.5	עפולה	9.0	בית שמש	6.4	קרית אונו	4.3		
שלומי	12.4	קרית אתא	9.0	ירכא	6.4	אלקנה	4.1		
משהד	12.2	כפר קרע	8.8	פקיעין	6.4	בני ברק	4.1		
בענה	11.9	ג'ת	8.7	קרית שמונה	6.4	כפר ורדים	4.1		
עכו	11.7	קרית עקרון	8.7	מודיעין	6.3	בית ג'ן	4.0		
עראבה	11.7	שיבלי	8.7	צורן	6.3	מיתר	4.0		
ערערה	11.1	דיר אל-אסד	8.6	קדימה	6.2	מבשרת ציון	3.9		
קרית גת	10.9	יקנעם עילית	8.6	רחובות	6.2	הוד השרון	3.8		
אכסאל	10.8	חדרה	8.5	באר יעקב	6.1	ירושלים	3.8		

מקור: שרות התעסוקה, נתוני שירות התעסוקה על שוק העבודה, יולי 2001.

מדיניות הצמצום התקציבי והגידול באי-שוויון

הממשלה, כגוף שנבחר לפעול בשם האזרחים, יכולה לעשות רבות כדי לבלום את הגידול באי-שוויון ואף לצמצמו. הממשלה יכולה להעניק השכלה ראויה, שתאפשר לכל בני הנוער השתלבות טובה יותר בשוק העבודה בעתיד; ליזום פעילות כלכלית שתקטין את האבטלה; לאכוף חוקים, כדוגמת חוק שכר המינימום וחוק שכר שווה לעובד ולעובדת, שימנעו את הרחבת הפערים בהכנסות; ולהבטיח שישראלים בעלי הכנסות נמוכות יזכו בשירותי חינוך, בריאות ודיוור שווים לאלה של ישראלים בעלי הכנסות גבוהות.

אלא שבעת האחרונה מושפעות ממשלות ישראל מאידיאולוגיה הטוענת כי עליהן להעביר חלקים גדולים מן האחריות הקולקטיבית שלהן לידיים פרטיות, אם למגזר העסקי ואם למשקי הבית. בהתאם לכך גורסת האידיאולוגיה הזאת כי יש לחתור ככל האפשר לצמצום התקציב הממשלתי: לדברי חסידי האידיאולוגיה, ככל שתקציב המדינה יהיה קטן יותר, כך יהיה מרחב גדול יותר לפעילות המגזר העסקי ולהחלטות פרטיות של משקי הבית.

מקורה של האידיאולוגיה הזאת בארצות הברית ובאנגליה, שם שיקפה את כוחם העולה של בעלי ההון והשכבות המבוססות בראשית שנות ה-80. הללו ביקשו לצמצם את מחויבותם לרווחת כל האוכלוסייה, באמצעות צמצום מנגנוני הרווחה, שהתפתחו מאוד לאחר מלחמת העולם השנייה. בו בזמן שיקפה האידיאולוגיה החדשה את הגידול העצום בעושרן ובכוחן של החברות הרב-לאומיות הרואות בעולם כולו זירה לפעולתן. החברות האלה מבקשות להציב את קווי-הייצור שלהן בכל מקום שבו עלות העבודה נמוכה; לשווק את מוצריהן בלי הגבלות בכל שוק אפשרי; ולהשיב את הרווחים אל ארצות-האם שלהן בלא עיכובים. הן מבקשות גם לסלק את המתחרות המקומיות, אם על-ידי רכישתן ואם על-ידי החלשתן – ובהרבה מקרים, המתחרות העיקריות הן חברות ממשלתיות שהוקמו בכספי הכלל.

החברות הרב-לאומיות לחצו על ממשלות רבות להגביל את פעילותן, לצמצם את תקציביהן, להפריט חברות שבבעלותן ולהסיר הגבלות על תנועת הון ועל תנועת עובדות ועובדים. הן השפיעו גם על המדיניות הרשמית של גופים פיננסיים בינלאומיים, כדוגמת הבנק העולמי וקרן המטבע הבינלאומית, והללו החלו מתנים את חבילות הסיוע שלהם בכך שהמדינות הפונות ינהיגו את המדיניות החדשה.

בישראל החלה להשתרש התפיסה החדשה מאז מדיניות החירום לייצוב המשק ב-1985, וזאת מבלי שיתקיים דיון ציבורי ראוי לשמו בשאלה, האם מדיניות המשרתת את החברות הרב-לאומיות או את בעלי ההון בארצות הברית הולמת את הצרכים של החברה הישראלית. מאז לוחצים קובעי המדיניות הכלכלית, שנה אחר שנה, להקטין את התקציב.

מדיניות הצמצום התקציבי אינה מאפשרת להשיג מידה גבוהה יותר של שוויון בכמה מן המערכות הציבוריות העיקריות, שבהן נעסוק להלן: מערכת החינוך, מערכת הבריאות, הסיוע ברכישת דירה ומערכת הפנסיה.

מערכת החינוך:

רוב הנוער הישראלי אינו זוכה בתעודת בגרות

אחד האמצעים הממלכתיים העיקריים להתמודדות עם האי-שוויון הוא מערכת החינוך. אלא שמערכת החינוך הישראלית היא מאוד בלתי שוויונית ועקב כך, במקום שתשמש כלי לצמצום האי-שוויון החברתי-כלכלי היא מקבעת אותו ואף תורמת להרחבתו.

על מידת האי-שוויון בתוך מערכת החינוך ניתן ללמוד מן ההבדלים הבין-יישוביים בשיעור הזכאים לתעודת בגרות.

ב-2000, 59.2% מבני/ות 17 לא השיגו תעודת בגרות; רובם למדו ביישובים ערביים, בשכונות ובעיירות פיתוח. בחלק ניכר מעיירות הפיתוח ובכל היישובים הערביים למעט אחד, שיעור הזכאים לתעודת בגרות היה נמוך מן הממוצע הארצי.

זכאים לתעודת בגרות כאחוז מבני/ות 17 ביישוב, 2000

באחוזים, לפי סדר עולה

שם היישוב	זכאים לבגרות 2000	פרדס-חנה – כרכור	הוד השרון
ממוצע ארצי	40.8	36	50
ביתר עלית	5	36	50
כפר מנדא	8	37	50
בני ברק	11	37	51
קלנסווה	13	38	51
ערבבה	18	39	51
אום אל-פחם	21	39	51
רהט	21	40	51
סחי'נין	22	40	52
כפר כנא	23	40	52
מ.א. חוף הכרמל	26	40	52
מעלות תרשיחא	26	40	53
אופקים	27	40	53
טמרה	27	41	54
טירה	28	41	54
באקה אל גרביה	29	42	54
מגאר	29	42	54
אור עקיבא	30	42	54
ג'דידה מכר	30	42	54
עכו (יהודים וערבים)	30	42	54
ירושלים (יהודים)	31	42	54
שפרעם	32	42	56
טייבה	33	42	56
לוד (יהודים וערבים)	33	43	57
מ.א. עמק חפר	33	43	57
רמלה (יהודים וערבים)	33	44	59
שדרות	33	44	59
דלית אל-כרמל	34	44	59
נתיבות	34	44	60
בית שמש	35	44	61
כפר קאסם	35	44	61
מ.א. מטה אשר	35	44	61
אור יהודה	36	44	61
יפיע	36	44	61
מ.א. חבל מודיעין	36	44	61
מ.א. הגלבוץ	36	44	61
		45	63
		45	64
		45	65
		45	65
		45	66
		46	68
		46	74
		47	74
		47	75
		48	87
		48	
		48	
		49	
		49	
		49	
		49	

מ.א. - מועצה אזורית.
מקור: מרכז אדוה, זכאות לבגרות לפי
 יישוב 1999 - 2000, יוני 2001.

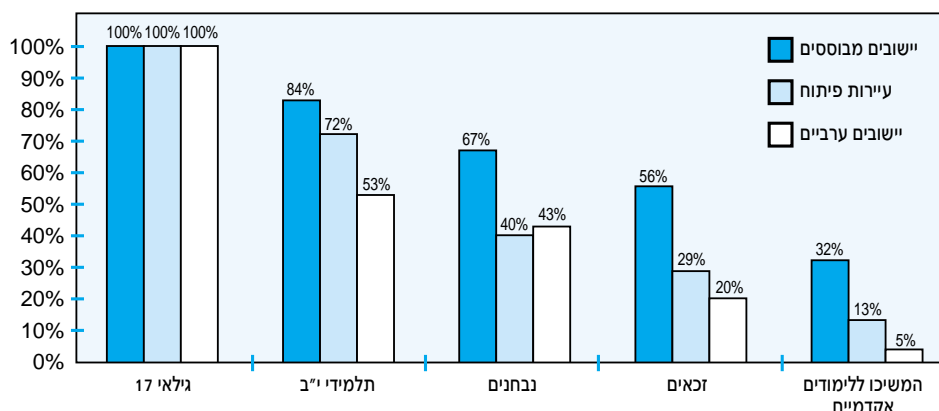
מערכת החינוך: רק מיעוט מגיע לקו הסיום

אצל גילאי 17 מתגלה תמונת האי-שוויון במלוא חומרתה. חלק גדול מבני הנוער אינו מגיע כלל לכיתה י"ב. בקרב הלומדים בי"ב, רבים לא ניגשים לבחינות הבגרות, ובקרב הניגשים, רבים לא מצליחים. בכל שלב ושלב ניכר האי-שוויון בין יישובים מבוססים, עיירות פיתוח ויישובים ערביים. ללימודים אקדמיים מגיע בסופו של דבר רק מיעוט מקרב בני הנוער.

מעקב שנעשה אחר מי שהיו בני/ות 17 בשנת 1991, מראה כי ביישובים מבוססים, 32% מקבוצת הגיל הגיעו עד 1998 ללימודים באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות, בעוד שבעיירות הפיתוח השיעור עמד על 13% וביישובים הערביים – על 5% בלבד.

תלמידי י"ב: נבחנים, זכאים לתעודת בגרות וממשיכים ללימודים אקדמיים כאחוז מבני/ות 17 ב-1991 ביישובים מבוססים, עיירות פיתוח ויישובים ערביים

בוגרי תשנ"א, מעקב עד תשנ"ח

הערות:

- יישובים מבוססים** – גבעת שמואל, גבעתיים, הוד השרון, הרצליה, כפר סבא, מבשרת ציון, קרית אונו, קרית טבעון, ראשון לציון, רמת גן, רמת השרון, רעננה ותל-אביב-יפו. היישובים הללו נכללים באשכולות 8 – 10 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
- עיירות פיתוח** – אופקים, אילת, באר שבע, בית שאן, בית שמש, דימונה, טבריה, יבנה, כרמיאל, מגדל העמק, מעלות תרשיחא, נצרת עילית, נתיבות, עכו, עפולה, ערד, צפת, קרית גת, קרית מלאכי, קרית שמונה ושדרות.
- יישובים ערביים** – אום אל-פחם, באקה אל-גרביה, ג'דידה מכר, טייבה, טירה, טמרה, כפר כנא, מגאר, סחינין, עראבה, קלנסווה, הרט ושפרעם.

מקורות:

עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, רשויות מקומיות בישראל, נתונים פסיים, שנים שונות; נתוני תלמידי י"ב: נבחנים, זכאים לתעודת בגרות וממשיכים ללימודים אקדמיים נמסרו על ידי מר דוד מעגן, הלמ"ס, נובמבר 2000.

מערכת החינוך: אי-שוויון חריף באוניברסיטאות

האי-שוויון שמצאנו בחינוך התיכון, בשיעור הזכאים לתעודת בגרות ובטיבה של תעודת הבגרות מוצא לבסוף ביטוי באי-שוויון בשיעור הלמידה באוניברסיטאות. הלוח שלהלן מציג את שיעור הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות מקרב בני/ות 20 - 29, לפי יישוב.

יש לציין שוב כי בשנים האחרונות גדל מאוד מספר הלומדים לקראת תואר ראשון במכללות פרטיות ובמכללות אזוריות, אך הנתונים שלהלן התפרסמו עד כה רק לגבי אוניברסיטאות.

סטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות כאחוז מבני/ות 20 - 29, לפי יישוב, 1998/99

יישובים שבהם 50 סטודנטים ויותר

באחוזים, לפי סדר יורד

שם היישוב	שיעור הסטודנטים ביישוב	ערד	דבוריה	כאבול
עומר	37.5	נס ציונה	גבעת זאב	אבו סנאן
כוכב יאיר	25.8	ראמה	נצרת	בני ברק
להבים	24.8	אשקלון	בת ים	ירכא
הר אדר	23.4	עילבון	דימונה	יפיע
מיתר	22.1	רמת גן	עפולה	כפר מנדא
אלקנה	21.5	צפת	עראבה	אעבלין
סביון	20.3	קרית ים	ראש העין	שפרעם
נווה אפרים	19.2	רמת ישי	ירושלים	טירה
קרית טבעון	18.9	נהריה	פרדס-חנה - כרכור	סח'נין
אפרתה	18.5	יבנה	אופקים	ג'דידה מכר
מכבים רעות	16.9	פתח תקוה	אשדוד	טייבה
קרני שומרון	16.9	הוד השרון	כפר קרע	טמרה
קדומים	14.7	באר שבע	מעלה אדומים	רמלה
רמת השרון	14.6	ראשון לציון	באר יעקב	אור יהודה
קרית אנו	14.2	חולון	בית שאן	אור עקיבא
רעננה	14.2	קרית אתא	טבריה	באקה אל גרביה
מעיליא	14.0	יהוד	יקנעם עילית	בית שמש
קרית ביאליק	13.3	כרמיאל	מגאר	לוד
רחובות	12.9	כפר יאסיף	מג'ד אל-כרום	כפר קאסם
אבן יהודה	12.6	מצפה רמון	דיר חנא	אום אל-פחם
חיפה	12.6	בנימינה	טורעאן	רהט
גבעת שמואל	11.8	נשר	מגדל העמק	
קרית מוצקין	11.6	קרית גת	קרית מלאכי	
מבשרת ציון	11.5	ג'ולס	חצור הגלילית	
כפר ורדים	11.3	אריאל	אזור	
אלפי מנשה	10.8	בית ג'ן	קרית עקרון	
גבעתיים	10.8	נצרת עילית	שדרות	
גני תקוה	10.8	עכו	קרית שמונה	
מזכרת בתיה	10.8	תל אביב - יפו	דיר אל-אסד	
הרצליה	10.7	חדרה	כפר כנא	
חורפיש	10.6	נתניה	נחף	
כפר סבא	10.6	אילת	ערערה	
עתלית	10.5	ג'ת	נתיבות	
גדרה	10.4	מעלות תרשיחא	דלית אל-כרמל	
אורנית	9.6	קרית ארבע	טירת הכרמל	

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, מועמדים ללימודי תואר ראשון, סטודנטים ומקבלי תארים באוניברסיטאות, תשנ"ז-תשנ"ט, פרסום 1154; הנתונים של גילאי 20 - 29 נמסרו על ידי הגב' יילה היינל, גף בינוי ורשויות מקומיות, הלמ"ס.

מערכת הבריאות: שחיקה במימון הציבורי ועלייה בתשלומי חולים

מערכת הבריאות הציבורית בישראל היא טובה, בהשוואה בינלאומית – אך יש מקום לדאגה לגבי העתיד. כאשר נחקק חוק ביטוח בריאות ממלכתי, ב-1994, הוא כלל סל שירותים נדיב מאוד. אולם זמן לא רב לאחר חקיקתו החלה הממשלה להקטין את חלקה במימון סל הבריאות, ובמקביל הוכבד נטל המימון על הצרכנים של שירותי הבריאות. כך, למשל, רק חלק מהתרופות החדשות שיצאו מאז לשוק הוכנסו לסל השירותים; אחרות נכללו בביטוחים משלימים הנמכרים על ידי קופות החולים ועל ידי חברות ביטוח. מי שלא רוכש/ת ביטוח משלים אינו מקבל/ת הנחה בתרופות החדשות שלא הוכנסו לסל. לא רק עבור תרופות נדרשים החולים לשלם, אלא גם עבור שירותים שונים ומגוונים. כך, למשל, קופות החולים גובות כיום תשלומים עבור ביקור אצל רופאים מומחים ועבור בדיקות במכוני ובמרפאות חוץ של בתי-חולים. השחיקה במימון הממשלתי של סל שירותי הבריאות מגבירה את האי-שוויון בנגישות לשירותי הבריאות, שכן לא כולם יכולים לשלם עבור התוספות הנדרשות כיום. האי-שוויון יתבטא בסופו של דבר בהבדלים ברמת הבריאות בין שכבות שונות באוכלוסייה.

מערכת הבריאות: היתרון של העשירון העליון גדל

חוק ביטוח בריאות ממלכתי, שנכנס לתוקף ב-1995, הגביר את השוויון במימון מערכת הבריאות: העשירונים הגבוהים משלמים היום מס בריאות גבוה מבעבר, והעשירונים הנמוכים משלמים מס בריאות נמוך יותר.

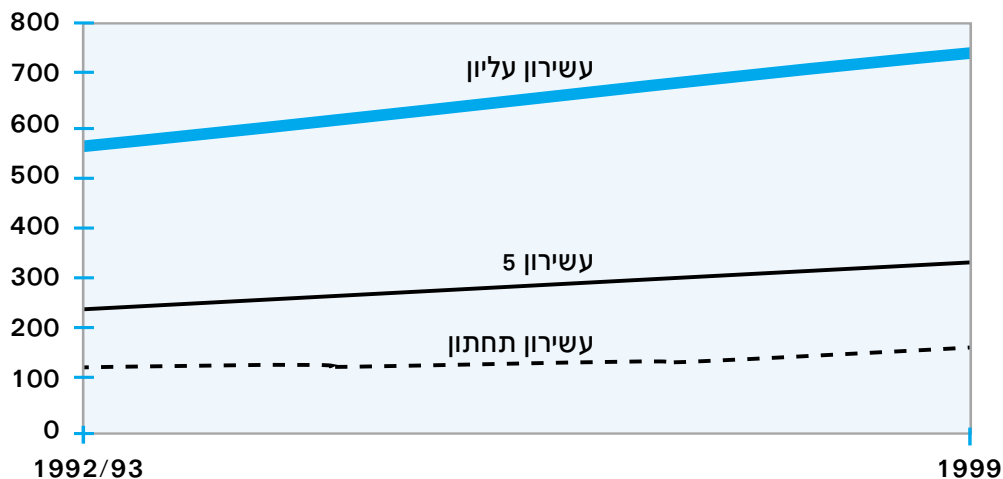
ואולם התשלומים החדשים המוטלים על החולים בגין השחיקה במימון של משרד האוצר יובילו בהכרח להרחבת הפערים. העשירונים הגבוהים מסוגלים לשאת בתשלומים החדשים וגם לרכוש ביטוחים משלימים ושירותים פרטיים, ואילו העשירונים הבינוניים והנמוכים מתקשים לעמוד בתשלומים החדשים מסתפקים במה שמערכת הבריאות הממלכתית מציעה במסגרת סל הבריאות הבסיסי.

תוצאותיה של השחיקה ניכרות כבר כיום. בין 1992 ל-1999 עלו ההוצאות על שירותי בריאות (לא כולל מס בריאות) בקרב כל המשפחות בישראל, ואולם בקרב משפחות בעשירון העליון נרשמה עלייה גבוהה במיוחד. ב-1992 הוציא העשירון העשירי על בריאות פי 2.3 מהעשירון החמישי ופי 4.6 מהעשירון הראשון; ב-1999 הוציא העשירון העשירי פי 2.3 מהעשירון החמישי ופי 5.0 מהעשירון הראשון.

הוצאה חודשית של משקי בית על בריאות, לא כולל מס בריאות, 1992/93 ו-1999

עשירונים 1, 5, 10

בש"ח, במחירי 2000

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקר הוצאות משק הבית, שנים שונות.

מערכת הסיוע הממשלתי לדיור: שחיקה מתמשכת במשכנתאות

המערכת הממשלתית של סיוע בדיור אינה טובה כבעבר. ערך המשכנתה הממשלתית הולך ונשחק, ולכן נאלצים הרוכשים ליטול הלוואות מסחריות גדולות יותר בריבית גבוהה, יחסית.

בשנת 1994 היו המשכנתאות הממשלתיות 38% מסך האשראי שנטלו רוכשי דירות (השאר נתקבל מבנקים מסחריים); בשנת 1999 ירד משקלן לכ-26% בלבד. במלים אחרות, יכולתה של משכנתה ממשלתית לשמש כלי-עזר משמעותי ברכישת דירה הלכה ונשחקה.

התוצאה ניכרת בירידה בשיעורי בעלות על דירה בעשירונים הנמוכים:

בעשירון התחתון, שיעור הבעלות ירד מ-52.2% ב-1987 ל-43.3% ב-1992 ול-31.7% ב-1999.

בעשירון השני מלמטה, שיעור הבעלות על דירה ירד מ-58.0% ב-1987 ל-55.6% ב-1992. בשנת 1999 שיעור הבעלות עמד על 56.1%.

יש לציין כי בשנתיים האחרונות נרשם גידול-מה בשיעורי הבעלות על דירות בשלושת העשירונים הנמוכים; אחת הסיבות האפשריות לכך היא מבצעי הרכישה בדיור הציבורי.

שיעור בעלות על דירה, לפי עשירון, 1987, 1992 ו-1999

באחוזים

	עשירון 10	עשירון 9	עשירון 8	עשירון 7	עשירון 6	עשירון 5	עשירון 4	עשירון 3	עשירון 2	עשירון 1	
1987	84.8	80.5	84.4	79.9	81.1	73.1	69.6	64.0	58.0	52.2	1987
1992	83.9	86.8	79.2	80.7	73.8	76.1	67.3	65.5	55.6	43.3	1992
1999	84.8	83.7	83.5	82.2	78.4	73.8	71.0	65.8	56.1	31.7	1999

מקור: הלמ"ס, סקר הוצאות משק הבית, שנים שונות.

פנסיה: האי-שוויון מלווה את הישראלים גם בגיל זיקנה

האי-שוויון מלווה את הישראלים גם בגיל זיקנה.

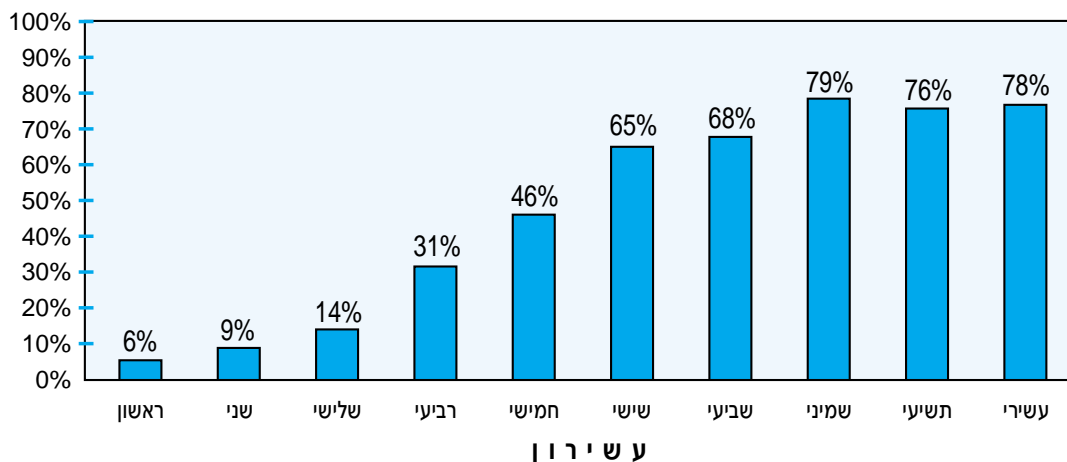
כיום, למחצית מן הקשישים בישראל, לערך, אין פנסיה מעבודה. בישראל אין עדיין חוק ביטוח פנסיה חובה, ועל כן נהנים מפנסיה חודשית בעיקר עובדים ועובדות המוגנים על ידי הסכמי שכר קיבוציים, שבהם נקבע כי העובד/ת והמעסיק/ה יפרישו מדי חודש לקרן הפנסיה של העובד/ת (רבים מעובדי/ות המדינה נהנים מפנסיה תקציבית, הממומנת כולה מקופת המדינה ולא מהפרשות של העובד/ת והמעסיק/ה).

ישראלים שאין להם קרן פנסיה תלויים, לאחר פרישה מעבודה, בחסכונות פרטיים ובקצבאות הזיקנה של המוסד לביטוח לאומי. קצבת הזיקנה מוענקת לכל תושבי ישראל; אולם מי שנאלץ להתקיים ממנה בלבד חי בלחץ, כיוון שהקצבה אינה גבוהה, גם אם מוסיפים לה השלמת הכנסה. לעומת זאת, מי שמקבל גם פנסיה חודשית נהנה, בממוצע, מהכנסה כמעט כפולה מזו של מי שנסמך אך ורק על קצבת זיקנה.

כיום, שיעור מקבלי הפנסיה בעשירונים הגבוהים גדול הרבה יותר משיעור מקבלי הפנסיה בעשירונים הנמוכים.

שיעור משקי הבית המקבלים פנסיה, מסך משקי הבית של גיל 65 ומעלה

לפי עשירונים, 1997

מקור: פרופ' אביה ספיבק, מתוך הרצאה בכנס "חוק פנסיה חובה עכשיו", 23.5.00.

פנסיה: אי-שוויון גם בדור הבא של הקשישים

אם לשפוט על פי גובה ההפרשות לקרן פנסיה כיום, נראה שגם כאשר העובדים והעובדות בדור הנוכחי יפרשו מעבודה, שיעור מקבלי פנסיה בעשירונים הגבוהים יהיה גדול בהרבה מאשר בעשירונים הנמוכים.

ב-1999, ההפרשה הממוצעת לקרן פנסיה (ו/או לקופת תגמולים) של משקי בית בחמישון העליון (שני העשירונים העליונים) הייתה גבוהה פי 26 מזו של משקי בית בחמישון התחתון (יש לזכור כי הממוצע מאגד משקי בית, שבהם אף אחד מן המועסקים אינו מפריש כלל לקרן פנסיה, יחד עם משקי בית שבהם כן מפרישים).

הוצאה חודשית לקופות פנסיה ותגמולים, לפי חמישונים, 1997 – 1999

לפי הכנסה נטו לנפש סטנדרטית
בש"ח, במחירי 2000

חמישון 5	חמישון 4	חמישון 3	חמישון 2	חמישון 1	הוצאה ממוצעת	
514	248	157	77	24	204	1997
468	240	126	67	26	185	1998
471	275	160	75	18	200	1999

חמישון - שני עשירונים.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקר הוצאות משק הבית, שנים שונות.

א ד ו ה א ד ו ה א ד ו ה
A D V A I K R M
C E N T E R

INFORMATION ON EQUALITY AND SOCIAL JUSTICE IN ISRAEL
מידע על שוויון וצדק חברתי בישראל

פרסום שנל מרכז אדוה. ת.ד. 36529, תל-אביב 61364. טל': (03) 5608871; פקס: (03) 5602205

Published by Adva Center. P.O. Box 36529, Tel-Aviv 61364, Israel.

Tel (03) 5608871, Fax (03) 5602205

Email: advainfo@netvision.net.il Web site: www.adva.org